

Yer No: ab180

Demirbaş: ab183

Prof. Dr. SEMAVİ EYİCE

KANUNÎ SULTAN SÜLEYMAN'ın YENİ BİR PORTRESİ

BELLETEN, Cilt XXXV, Sayı 138 (Nisan 1971'den ayrışım)

TÜRK TARİH KURUMU BASİMEVİ—ANKARA

1 9 7 1

KANUNÎ SULTAN SÜLEYMAN'ın YENİ BİR PORTRESİ

Prof. Dr. SEMAVİ EYİCE

Büyük Türk hükümdarı Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566)ın ölümünün 400. yıldönümü vesilesiyle Türk Tarih Kurumunca hazırlanan *Kanunî Armağanı* başlıklı cildde, "Avrupa'lı bir Ressamın gözü ile Kanunî Sultan Süleyman" konusu üzerinde bir makale yayınlanmış ve bunda, büyük hükümdarın çeşitli portrelerini de derlemeğe çalışmıştık¹. Yazımızda böyle bir araştırmanın güçlüğünü belirterek, daha bizim bilmediğimiz veya tanınmamış resmî veya özel koleksiyonlarda çeşitli tekniklerde yapılmış daha pek çok resmin, daha doğrusu gerçeğe uygun portrenin bulunabileceğine de inandığımızı işaret etmiştik². Tahminimizde aldanmadığımızı adı geçen makalemiz basıldıktan sonra görebildiğimiz bir yayın isbatlamış oldu. Bu yayında basılan bir Kanunî portresi, zaten bir denemeden başka birşey olmayan makalemizi tamamlamağa yararlı olacak derecede önemlidir. Bu bakımdan yeni gördüğümüz bu resmi de burada, makalemize bir ek olmak üzere tanıtmayı faydalı buluyoruz.

Kanunî Sultan Süleyman'ın bu resmi Polonya türkoloğu Tadeusz Mańkowski'nin *Polonya kültür ve sanatında Doğu* konulu güzel kitabında yayınlanmıştır³. Resmin aslı Viyana'da bulunmaktadır. Mańkowski, klişenin altındaki açıklamasında bu resmin Viyana'daki Ungnad *Codex*'indeki resimlerden biri olduğuna işaret etmektedir. Böylece bu ilgi çekici resmin, Avrupa müze, arşiv ve koleksiyonlarında duran pek çok sayıdaki albümlerden birinden olduğu anlaşılmaktadır. Onaltıncı yüzyıl, Avrupa'nın Türk İmparatorluğundan korktuğu fakat korktuğu ölçüde de ona karşı ilgi duyduğu bir devirdir. Osmanlı devletine gidenler, oradan tanınmış şahısların, yapıların, şehirlerin, örf ve âdetlerin resimlerini getirmeğe büyük gayret sarfetmişler ve

¹ S. Eyice, *Avrupa'lı bir ressamın gözü ile Kanunî Sultan Süleyman, İstanbul'da bir Safevî elçisi ve Süleymaniye camii, Kanunî Sultan Süleyman'ın portreleri hakkında bir deneme*, şu eserde, *Kanunî Armağanı*, Ankara 1970, s. 129-170, ayrıca metin dışı 40 resim.

² S. Eyice, *adı geç. yazı*, s. 157.

³ T. Mańkowski, *Orient w Polskiej kulturze artystycznej*, (Studia z historii sztuki, VIII), Wrocław-Krakow 1959, s. 196, resmin reproduksiyonu s. 198 de, res 74.

bunun için çeşitli imkânları kullanmışlardır. Nitekim böyle resimler *mecmuası* derlemelerin meydana getirilmesinde, o sırada tesadüfen İstanbul'da bulunan Batılı ressamı kullananlar olduğu gibi, yerli sanatkârlardan da faydalananlar olmuş, böylece Türk portre ve yaşayışını aksettiren resimler minyatür tekniğinde de yapılarak, günümüzün turistlerinin dolaştıkları yerlerden diapositif koleksiyonları getirmeleri gibi, Avrupa'ya akmıştır.

İşte Viyana'daki resim de böyle bir eserdir. Ungnad, tam adı ile David Ungnad, Freiherr von Sonnegk und Preyburg 1573 de II. Maximilian'ın elçisi olarak Viyana'dan İstanbul'a gönderilmiş⁴, beraberinde de Tübingen'li Stephan Gerlach'ı elçilik papazı olarak getirmiştir. Gerlach 6 Ağustos 1573 den 1578 e kadar İstanbul'da 5 yıl kalmış ve İstanbul ile bilhassa İslâm dini ve ortodoksların durumu hakkında pek değerli bilgiler ile dolu büyük bir eser ve başka yazılar bırakmıştır⁵. David Ungnad'ın İstanbul'daki elçiliği de, kendinden önceki Augier Ghislen de Busbeq'inki gibi bir kültür misyonu mahiyetinde olmuş ve pek çok şey, Avusturya'ya veya başka Batı memleketlerine⁶ aktarılmıştır.

Ancak ikinci el bir yayından tanıdığımız ve aslını göremediğimiz bu resmin Viyana'da olan ve içinde Türkler ile ilgili pek çok resim olan meşhur *cod. 8615* veya *cod. 8626* dan mı olup olmadığını bilmiyoruz. Şimdiye kadar Viyana'da hiç bir çalışma ve araştırma yapmak imkân ve fırsatını bulamadığımızdan bu konuyu yerinde inceleyemedik. Bu resmin Mańkowski tarafından Ungnad'ın elçiliği (1573-1578) devrine hangi sebeple konulduğunu da tahkik edebilmemiz mümkün olmadı. Bahis konusu resim bir guaş portredir. Türk hükümdarını profilden tasvir etmektedir. Burada da Kanunî yaşlılığındaki görünüşü ile ve sakallı olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁴ Elçi David Ungad hak. kşl. S. Eyice, *Elçihamı*, "Tarih Dergisi" sayı 24 (1970) s. 105.

⁵ S. Gerlach, *Stephan Gerlachs des Aelteren Tage-Burch...* (yay. Samuel Gerlach, Frankfurt a. M. 1674 (görülemedi); N. Kribel, *Stephan Gerlach*, "Die evangelische Diaspora" XXIX (Kassel 1958) s. 71-96.

⁶ Elçi Ungnad'ın yanındaki bir ressam tarafından yapıldıkları tahmin edilen ve 1574 de çizilen renkli 21 resim 1900 den az önce İngiltere'de E. Freshfield'in eline geçmiş, ölümünde oğluna kalmış, 1935 de de Cambridge'de *Trinity College* kütüphanesine *Ms. 0172* sayı ile mal edilmiştir. kşl. C. Mango, *Constantinopolitina*, "Jahrbuch d. deutschen Arch. Instituts", LXXX (1965).

Böylece Viyana'daki resim, Melchior Lorichs'in gravürleri, Münih'deki yağlıboya tablo, Nigârî'ye izafe olunan Topkapı Saray'ındaki minyatür ile Paris'de *Bibliothèque Nationale*'deki minyatür ve nihayet *Sigetvarnâme* ve *Hünernâme* minyatürlerindeki portreler serisine girmektedir. Hükümdarın başında, modası kendisi tarafından çıkarılan yuvarlak büyük kavuk vardır. 3/4 dönük olan gövdesi üzerinde ise inci düğmeli çok sâde bir iç elbisesi üstünde yakası kalkık yine sâde bir kaftan bulunmaktadır. Kıyafeti, Kanunî'nin çok mütevazî olduğu bilinen giyim prensiplerine tamamen uygundur. Göğüs üzerinde kıvrılmış olan sağ kol karnına dayanmış ve açık elinin içinde beyaz bir şey (bir mendil?) tutmaktadır. Sol kol ise aşağı sarkıktır.

Kanunî Sultan Süleyman'ın yüzü ana çizgileri bakımından, önceki makalemizde tanıttığımız portrelere uymaktadır. Esmer, kuru, zayıf yüzünün alt kısmını kısa kesilmiş ve kırılmış bir sakal kaplar. Kenarları kırışıklı iri göz ve kemerli burun ise diğer portrelerde de görülen başlıca özelliklerdir. Viyana'daki bu portre belli ki Kanunî'yi gören bir sanatkar tarafından yapılmıştır. Bu ressamın Lorichs gibi üstün kabiliyetli bir usta olmadığı da açıktır. Kolun duruşunda fark edilen bariz perspektif hatası, bunu gösterir. Kavuğun geriye yatık tepeliği de hatalıdır. Yüzün ifadesi ve detay çizgileri, eserin hafızadan ve az başarılı bir elle meydana getirildiğini gösterir⁷.

Fakat ne olursa olsun, Viyana'daki bu 16. yüzyıla ait resim, Kanunî Sultan Süleyman portreleri serisine yeni bir katkıda bulunması bakımından çok değerlidir. Evvelce basılan yazımıza bir zeyil olmak üzere böylece onu da burada takdim etmiş oluyoruz.

⁷ T. Mańkowski, *adı geç. esr.* s. 202, res. 77 de, yine Viyana'daki aynı *Codex*'den alınmış bir resim daha yayınlanmıştır. Bu resimde Sultan III. Murad (1574-1595) tasvir edilmiş olup, resim gerçeğe uygunluk ve resim sanatı kalitesi bakımından çok üstündür. III. Murad da görünüşü yerli ve yabancı pek çok resmin yardımı ile tanınan bir hükümdardır. Bu resmin bir özelliği de kıyafetin ve kumaş desenlerinin en ince teferruatına kadar gösterilmiş olmasıdır. Osmanlı Padişahlarının bu veya bunun gibi diğer resimlerini de ileride ayrıca ele almağı düşünüyoruz.

Kanunî Sultan Süleyman'ın en yeni bir portresi.